

«ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ 100-ԱՄՅԱԿԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ»

Միջազգային գիտաժողով Իտալիայի Տրիեստ քաղաքում*

Փետրվարի 10-11-ին Իտալիայի Տրիեստ քաղաքում կայացած «Հայաստանի օրերի» շրջանակներում ՀՀ Սփյուռքի նախարարության և «Արտաքսված ու վտարանդի անձանց եվրոպական միության» կողմից կազմակերպվել էր «Հայոց ցեղասպանության 100-ամյակին ընդառաջ» խորագիրը կրող համատեղ միջազգային գիտաժողովը:

Տրիեստի Առևտրաարդյունաբերական պալատի դահլիճում կազմակերպված այդ միջոցառմանը բացման խոսքով հանդես եկավ ՀՀ Սփյուռքի նախարար **Հրանուշ Հակոբյանը**: Նա մասնավորապես նշեց, որ Իտալիայի խորհրդարանում շրջանառվող «Ապրիլի 24-ը որպես Հայոց ցեղասպանության անմեղ զոհերի հիշատակի օր հռչակելու մասին» օրինագծի ընդունումը կնպաստի Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման գործընթացին և հակահարված կլինի Թուրքիայի ժխտողականությանը:

Այնուհետև Հայաստանում Իտալիայի դեսպան **Բրունո Սկապինին** ընթերցեց Իտալիայի Սենատի նախագահի և արտաքին գործերի նախարարի համատեղ ուղերձը միջազգային գիտաժողովի մասնակիցներին:

Ողջույնի խոսքով հանդես եկավ նաև Իտալիայում ՀՀ դեսպան **Ռուբեն Կարապետյանը**, որը կարևորեց Իտալիայում Հայոց ցեղասպանության վերաբերյալ միջազգային գիտաժողով անցկացնելու հանգամանքը:

Գիտաժողովի համակազմակերպիչ՝ «Արտաքսված ու վտարանդի անձանց եվրոպական միության» գլխավոր քարտուղար **Մասիմիլիանո Լակոտան**, ողջունելով գիտաժողովի մասնակիցներին, հույս հայտնեց, որ հետագայում էլ կշարունակվի համագործակցությունը մասնագետների միջև՝ Հայոց ցեղասպանության և մարդկության դեմ իրականացված այլ հանցագործությունների հետազոտման ուղղությամբ:

Իտալական կողմից գիտաժողովում զեկուցումներով հանդես եկան լրագրող **Էմանուելե Ալիարանդին** և Սիենայի համալսարանի պրոֆեսոր **Մարչելլո Ֆլորեսսը**, որոնք իրենց ելույթներում միանշանակորեն դատապարտեցին 20-րդ դարի սկզբին Օսմանյան կայսրության տարածքում իրականացված Հայոց ցեղասպա-

*Գ (Ժ) քաղաք, քիվ 2 (38) ապրիլ-հունիս, 2012

վեմ համահայկական հանդես

*Ընդունվել է տպագրության 20.05.2012:

նությունը՝ ընդգծելով, որ միջազգային հանրությունը պետք է հետևողական լինի ցեղասպանությունների դատապարտման ու կանխարգելման գործում:

Գիտաժողին մասնակցում էր նաև ԱՄՆ-ում բնակվող թուրք հայտնի պատմաբան **Թաներ Աքչանը**, որի զեկուցման հիմնադրույթները հարկ ենք համարում ներկայացնել ավելի հանգամանորեն: Նա ներկայացրեց այն հիմնախնդիրները, որոնք, իր կարծիքով, խոչընդոտում են Հայոց ցեղասպանության պատմության հետազա հետազոտմանը: Բանախոսը կանգ առավ հատկապես հայկական աղբյուրները տարբեր լեզուներով ու մասնավորապես թուրքերենով թարգմանված չինելու իրողության վրա: Նրա կարծիքով՝ նման թերության շտկումը կնպաստի, որ դրանք հասանելի դառնան թուրք մասնագետներին ու հասարակությանը: Թուրք պատմաբանը կարծիք հայտնեց նաև, որ վերջին շրջանում անգամ Թուրքիայի հետազոտողների մտածողության մեջ են որոշակի փոփոխություններ կատարվել: Ակչանը մեծ նվաճում համարեց նաև այն իրողությունը, որ թուրք հետազոտողները ներկայումս իբր՝ այլևս միանշանակորեն չեն ժխտում Հայոց ցեղասպանությունը, այլ առաջնորդվում են՝ «Դուք մնացեք Ձեր կարծիքին, ես՝ իմ» սկզբունքով: Դրանից գատ, բանախոսը հարկ համարեց նշել, որ հայ հետազոտողներն իրենց ուսումնասիրություններում դեռևս չեն կարողանում ձերբազատվել զգացմունքայնությունից, ուստի անցյալից եկող՝ թուրքերի հանդեպ թշնամական զգացմունքները շարունակում են տեղ գտնել հայ հեղինակների գործերում: Թուրք պատմաբանի կարծիքով՝ դրանից տուժում է այդ աշխատությունների գիտականությունը:

Թաներ Ակչանը Հայոց ցեղասպանության հետազա հետազոտման համար լուրջ խոչընդոտ համարեց նաև այս բնագավառի հետազոտողների սերնդափոխության հիմնախնդրի լուծման գործում նկատվող դժվարությունները: Արձանագրելով, որ բացի իրենից, Վ.Դադրյանից և Ռ.Հովհաննիսյանից, ԱՄՆ-ում Հայոց ցեղասպանության պատմության հետազոտողներ չկան, նա ընդգծեց Հյուսիսային Ամերիկայում գործող հայագիտական կենտրոնների ոչ բավարար ֆինանսավորման հանգամանքը, ինչը թույլ չի տալիս հետազոտողներին զբաղվել համապատասխան թեմաների ուսումնասիրությամբ:

Թուրք պատմաբանն անդրադարձավ նաև Հայոց ցեղասպանության ուսումնասիրության գործընթացում, իր կարծիքով, առկա մեթոդաբանական սխալներին: Պնդելով, որ հրապարակվող հետազոտությունների մեջ մինչ օրս անտեսվում կամ շրջանցվում է Հայոց ցեղասպանության իրագործման մտադրության և հատկապես շարժառիթների հարցը, Թաներ Ակչանը գտնում է, որ ի վերջո՝ հարկավոր է հստակեցնել, թե ինչի՞ հետևանք էր Հայոց ցեղասպանությունը: Որպես օրինակ նա մատնանշում է Օսմանյան կայսրության ժողովրդագրական քաղաքականությունը, կրոնական անհանդուրժողականությունը և այլն:

Սրանով բանախոսը փաստորեն անողակալորեն վերաշարադրեց իր «Թուրք ազգային ինքնությունը և հայկական հարցը» աշխատության մեջ տեղ գտած՝ երիտթուրքերի վարչակարգի այսպես կոչված «ռացիոնալ» քաղաքականության մասին դրույթը, որով նա ժամանակին փորձել է «բացատրել» հայերի զանգվածային ոչնչացման գործընթացը: Հարկ ենք համարում առանձնահատուկ նշել, որ ընդունելով հանդերձ Հայոց ցեղասպանության փաստը, թուրք պատմաբանն իր ելույթում Արևմտյան Հայաստանի փոխարեն շարունակում էր օգտագործել թուրքական «Արևելյան Անատոլիա» եզրույթը:

Ձերժ մնալով Թաներ Ակչանի առաջադրած հիմնադրույթների հանգամանա-

լից քննարկումից, բավարարվենք նրանով, որ իր գեկուցման մեջ մատնանշելով Հայոց ցեղասպանության հետազոտման գործում առկա բարդ հիմնախնդիրներն ու օբյեկտիվ դժվարությունները, թուրք պատմաբանը դրանք չափազանցելով ջանում էր ներկայացնել իբրև լուրջ, անհաղթահարելի խոչընդոտներ, որոնց հիման վրա էլ հանգում էր հոռետեսական եզրահանգումների: Թ. Աքչամի ելույթում, անշուշտ, կային ռացիոնալ շեշտադրումներ, սակայն, ընդհանուր առմամբ, նրա վիճելի հարցադրումները հակասական տպավորություններ ստեղծեցին գիտաժողովի օտարազգի մասնակիցների շրջանում: Ուստի՝ կարծում ենք, որ այսուհետև Հայոց ցեղասպանությանը նվիրված միջազգային գիտաժողովներին թուրք մասնագետներին հրավիրելու դեպքում չէր խանգարի նախապես նրանցից պահանջել գեկուցումների հիմնադրույթները, որպեսզի բացառվի նմանատիպ անակնկալների մատուցումը:

Գիտաժողովին իր մասնակցությունը բերեց նաև Լիբանանի «Մարդու իրավունքներ և մարդասիրական իրավունքներ» հիմնադրամի տնօրեն **Վաել Նիկոլաս Հայերը**, որը Հայոց ցեղասպանության հանցագործությունը դիտարկեց իբրև մարդու իրավունքներից ամենակարևորներից ու հիմնարարներից՝ կյանքի իրավունքի կոպիտ խախտում, մատնանշելով նման հանցագործությունների դատապարտման ու դրանց համար պատժի անհրաժեշտությունը:

Չափազանց կարևոր պետք է համարել ֆրանսահայ իրավաբան, Ֆրանսիայի խորհրդարանի երկու պալատների կողմից ընդունված ցեղասպանությունների ժխտումը քրեականացնող օրինագծի հեղինակ **Ֆիլիպ Կրիկորյանի** մասնակցությունը գիտաժողովին: Իր գեկույցում նա հանգամանորեն անդրադարձավ Ֆրանսիայում ցեղասպանությունների ժխտումը քրեականացնող օրինագծի նախապատրաստմանը, քննարկմանն ու Ազգային ժողովի և Սենատի կողմից ընդունմանը: Քանի որ Ֆիլիպ Կրիկորյանը ելույթ էր ունենում Ֆրանսիայի Սահմանադրական խորհրդի հայտնի որոշումից առաջ՝ 2012 թ. փետրվարի 11-ին, նա, վերլուծելով օրենքի հետ կապված զարգացումները, մասնավորապես՝ Ֆրանսիայի նախագահի «չեզոք» դիրքորոշումը և Սահմանադրական խորհրդի կանխակալ վերաբերմունքը, հանգեց այն եզրակացությանը, որ ստեղծված պայմաններում, ամենայն հավանականությամբ, օրենքը Սահմանադրական խորհրդի կողմից կճանաչվի հակասահմանադրական, ինչն էլ տեղի ունեցավ օրեր անց:

Հայաստանից գիտաժողովին մասնակցում էին ՀՀ Սահմանադրական դատարանի միջազգային պայմանագրերի բաժնի վարիչ **Վլադիմիր Վարդանյանը** և ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի Հայկական հարցի և Հայոց ցեղասպանության պատմության բաժնի վարիչ **Արմեն Մարությանը**:

Վ.Վարդանյանն իր գեկույցում ներկայացրեց այն միջազգային իրավական հիմնախնդիրները, որոնք առկա են Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման և դատապարտման ճանապարհին՝ մատնանշելով նաև դրանց հաղթահարման ուղիներն ու հնարավորությունները:

Մենք մեր գեկույցում հիմնվում էինք այն կանխադրույթի վրա, որ ներկա հանգրվանում Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման ու դատապարտման գործընթացին զուգահեռ՝ Հայաստանն ու հայությունը պետք է հանդես գան Հայոց ցեղասպանության հետևանքների հաղթահարման պահանջով: Այս առումով փորձեցինք հիմնավորել Հայաստանի ու Սփյուռքի համապատասխան կառույցների ու մասնագետների համատեղ ուժերով «Հայոց ցեղասպանության

հետևանքների հաղթահարման հայեցակարգի» ստեղծման անհրաժեշտությունը¹:

Պետք է նշել, որ թե՛ «Հայոց ցեղասպանության 100-ամյակին ընդառաջ» միջազգային գիտաժողովը և թե՛ դրան նախորդած միջոցառումները մեծ արձագանք գտան Տրիեստի հասարակայնության շրջանում: Գիտաժողովի հաջորդ օրը Տրիեստի մի շարք թերթերում տպագրվեցին հոդվածներ, որոնցում հանգամանալից լուսաբանվում և բարձր գնահատականի էին արժանանում և՛ գիտաժողովը, և «Հայաստանի օրերն» ընդհանրապես:

Ա.Մ.

“AHEAD OF THE 100TH ANNIVERSARY OF THE ARMENIAN GENOCIDE”

International Conference in the Italian city of Trieste

A.M

1 Ավելի մանրամասն տես «Վեն»-ի ներկա համարում հրապարակվող Արմեն Յ. Մարուքյանի «Հայոց ցեղասպանության հետևանքների հաղթահարման հիմնախնդիրը. իրավաքաղաքական հիմնավորումների ուրվագիծ» ոսումնասիրությունը: Խմբ.: